

3. Bysted P. Adult learning in Denmark . – Copenhagen: Danish Research and Development Center for Adult Education, 1997. - 49 p.
4. -Kautto M., Heikkilä M., Hvinden B., Marklund S., Ploug N. Nordic Social Policy. Changing Welfare States. L.: Routledge, 1999. – 126p.
5. Korsgaard O. A European Demos? The Nordic Adult Education Tradition--Folkeoplysning--Faces a Challenge. //Comparative Education. – 2002. – Vol.38, №1. – P.7-16.

Анотація

У статті розкриваються передумови становлення та розвитку сучасної системи освіти дорослих у скандинавських країнах; досліджуються мета, функції, принципи та підходи ефективного її функціонування; розкривається сутність концепції "Folkeoplysning" Н.Ф.С.Грюндтвіга; визначаються та обґрунтовуються специфічні властивості скандинавської системи освіти дорослих.

Аннотация

В статье раскрываются предпосылки становления и развития современной системы образования взрослых в скандинавских странах; исследуется цель, функции, принципы и подходы эффективного его функционирования; раскрывается сущность концепции „Folkeoplysning” Н.Ф.С.Грюндтвига; определяются и обосновываются специфические особенности скандинавской системы образования взрослых.

© 2007

Олеярник О.В.

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОГО ДОСВІДУ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ШКОЛИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. В СУЧАСНІЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ ПРАКТИЦІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Зміни, які відбулися в державі, суттєво вплинули на розвиток освіти в Україні. Найбільше насторожує те, що на сьогоднішній день, учні на уроках трудового навчання не вміють творчо підходити до розв'язання поставлених задач, при виникненні складнощів постійно звертаються до вчителя за допомогою. Учителі трудового навчання сьогодні все менше і менше часу приділяють використанню власного творчого досвіду для того, щоб прищепити учням творчі здібності, у вирішенні різного роду проблем.

Одним з головних рішень у житті старшокласника є вибір майбутньої професії, і вчитель, використовуючи власний досвід, повинен створити такі умови на уроці, за яких учні із задоволенням почнуть оволодівали певними професійними вміннями та навичками, що в подальшому трансформуються у вибір конкретної професії.

Звертання до творчого досвіду вчителя трудового навчання вітчизняної школи другої половини ХХ століття пояснюється тим, що в той період учні були краще підготовлені до вирішення задач, які потребували творчого підходу. Саме цим обумовлено використання цього досвіду в сучасній навчально-виховній практиці.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Загальним питанням творчості присвятили свої дослідження такі вчені, як Г.Альтшулер та Д.Богоявленська. Проблеми формування та розвитку особистості у творчій діяльності розглядалися у працях І.Барташнікової, І.Волкова, Н.Слюсаренка, В. Шибинського, О.Лука, В.Левіна, але не було проаналізовано проблему використання творчого досвіду вчителя трудового навчання в сучасній педагогічній практиці.

Формування цілей статті... Ураховуючи актуальність даної проблеми, ми пропонуємо розглянути безпосередній вплив творчого досвіду вчителя трудового навчання вітчизняної школи другої половини ХХ століття на розвиток професійних умінь та навичок учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Творчість – це процес створення чогось нового на основі перетворення пізнаного, тобто нового результату або оригінальних шляхів розв'язання поставленої задачі. Основними характеристиками творчості є новизна і перетворення.

Відомо, що розвиток творчих здібностей учнів залежить від творчого досвіду вчителя, чим більше педагог упроваджує в навчальну практику прийомів, методів, що потребують творчого підходу до вирішення проблеми, тим краще учні оволодівають професійними вміннями та навичками.

Підготовка школярів до творчого вирішення завдань на уроках трудового навчання є одним з головних аспектів формування особистості. Ще В.Сухомлинський наголошував на тому, що навчання є розвитком особистості, підготовкою школяра до творчої діяльності, оскільки суспільству потрібна особистість, здатна ставити й вирішувати важливі соціальні питання [3].

Під час роботи з учнями вчитель впливає на їхню увагу, пізнавальну діяльність, що робить діяльність учителя творчим процесом. Основними формами прояву творчості в педагогічній літературі є творче самовідчуття, натхнення, пошук та експеримент.

У 80-ті роки ХХ століття питанню творчості приділялося дуже багато уваги. Її розглядали не тільки на уроках трудового навчання. Багато вчителів для активізації творчої діяльності учнів використовували різноманітні методи. Такі вчителі в історії були названі педагогами-новаторами.

У 80-ті роки ХХ століття педагоги-новатори об'єднались у творчий рух "Педагогіка співробітництва", основними ідеями якого були:

- 1) співробітництво між усіма учасниками навчально-виховного процесу;
- 2) навчання без примусу, з оптимізмом, без конфліктів;
- 3) використання опори в навчанні;
- 4) система випередження в навчанні;
- 5) гуманістична система оцінювання;
- 6) демократизація виховання особистості;
- 7) самоаналіз, саморозвиток, самовдосконалення особистості.

На думку педагогів-новаторів, дотримання цих ідей значно покращувало виховний процес і розвиток творчих здібностей [5].

Для активізації пізнавальної діяльності учнів педагог використовує такі засоби, як дидактичні ігри, трудові змагання, зв'язок матеріалу із життям, завдання з "зайвими" даними, "помилками", надання учням індивідуальних завдань з декількома варіантами розв'язками. Саме використання цих методів створює оптимальні умови для розвитку творчих здібностей старшокласників, що робить сам навчально-виховний процес більш цікавим та необтяжливим.

Творчі здібності мають безпосереднє відношення до соціальних, притаманних лише людині. Умовами для їхнього розвитку є такі обставини життя:

- 1) наявність суспільства, соціально-культурного оточення;
- 2) участь людини в різноманітних складних та високоорганізованих видах діяльності;
- 3) наявність в оточенні освічених людей, які вже володіють необхідними здібностями та можуть передати знання [5, 382].

Учитель повинен сприяти пробудженню в кожній дитині зацікавленості у пізнанні, розвивати в неї вміння самостійно працювати, знаходити правильні відповіді на поставлені запитання.

Досліджуючи проблему творчості, українські вчені В.Бахмутова та О.Лихолат визначили шість етапів у процесі формування творчих здібностей, а саме:

- 1) зацікавленість;
- 2) видача творчого завдання;
- 3) пошук інформації;
- 4) прихована робота;
- 5) осяяння;
- 6) критика та оцінка.

Учені переконані, що на першому та другому етапах діяльність учителя відіграє провідну роль, він допомагає учням прийняти правильне рішення. На третьому етапі вчитель виступає вже лише в якості провідника, тобто м'яко спрямовує творчий пошук дитини. На четвертому та п'ятому – вплив учителя майже відсутній, і дітям надається повна самостійність при прийнятті конкретних рішень. Роль учителя полягає лише у створенні на уроці емоційно-позитивних умов та напружено-творчої атмосфери. На шостому, заключному етапі вчитель нарівні з учнями лише оцінює результати виконаної роботи [1].

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу, можна дійти висновку, що однією з умов розвитку творчості учнів є організація в учбових майстернях занять з планування роботи. Невміння планувати роботу призводить до того, що школяр кожен раз, виконавши за вказівкою вчителя ту чи іншу операцію і не знаючи, що робити потім, звертається за подальшими вказівками та роз'ясненнями. Урок проходить при повній пасивності учнів. Причина – учителі не залучають учнів до планування технологічного процесу, обмежують тільки виконання певної операції, а слід намітити найкращий порядок та спосіб виконання роботи. Учні, виготовляючи вироби за власним планом, не тільки розуміють значення планування, але й навчаються обмірковувати кожну операцію, і тим самим засвоюють досвід творчого підходу до вирішення проблем [4].

Під час розповіді вчителя трудового навчання про професії також бажано використовувати власний творчий досвід. Найбільш дієвою формою цієї роботи є особистий приклад педагога. Також можна доручити учням розробити технологію виготовлення якоїсь деталі, причому всю роботу учень повинен виконати самостійно, без допомоги вчителя.

Після виконання завдань учнями слід проводити спільний аналіз недоліків у роботі, тим самим привчаючи учнів робити аналіз варіантів вирішення проблеми та вибору найбільш вдалого рішення.

Багато уваги цій проблемі приділяв відомий український учений та педагог В.Сухомлинський. Він підкреслює, що в процесі праці відбувається розвиток людини: її досвіду, знань, здібностей, потреб, інтересів тощо. Праця як сфера діяльності людини не зникає безслідно, вона, по-перше, матеріалізується в продуктах праці, а по-друге – продовжує жити в людині та в суспільстві як нагромадження досвіду, здобуття нового знання, сприяє саморозвитку людини та вдосконаленню суспільства.

Учитель повинен відкрити в кожній дитині її задатки, обдарування, талант і спрямовувати все це на життєву практику. На думку В.Сухомлинського, однією з умов розкриття творчих здібностей є створення атмосфери творчої праці й особистий приклад педагога.

В основі трудової діяльності повинна лежати творча мета. Лише така праця поглиблює знання, формує творчий розум. Завдяки такому підходу в учнів виробляється здатність бачити в кожній справі її творчий бік, поєднувати зусилля розуму та рук.

Навчити дитину мислити – означає не лише дати їй відповідну суму знань, а й сформувати вміння користуватися цими знаннями в подальшій пізнавальній і практичній діяльності.

Трудове виховання досягає своєї мети, коли в процесі праці учень пізнає світ, використовуючи нові знання, удосконалюючи знаряддя праці, коли людина має можливість полегшити свої фізичні зусилля, та знайти правильне рішення даної проблеми. І тому є важливим, щоб учні намагалися власними руками створювати щось нове.

В.Сухомлинський був переконаний у тому, що слід формувати знання, погляди й переконання головним чином у практиці, у творчій праці, саме праця завжди повинна носити пошуковий, творчий, дослідницький характер [7].

У 80-ті роки ХХ століття вчений Д.Вольпін довів, що організація в школі куточка “Ким бути” є одним з проявів використання власного творчого досвіду для того, щоб надати учням інформацію про майбутню професію, більш детально ознайомити їх з уміннями та навичками, що є характерними для певної професії. Також учений вважав, що виключне значення у цьому процесі має використання кінофільмів, у яких надано інформацію про життя видатних людей [6].

Аналізуючи роботу сучасних учителів трудового навчання, можна зробити висновок, що деякі з них усе ж використовують власний творчий досвід для розвитку в учнів творчих здібностей. Яскравим прикладом цього є вчитель Вінницької школи № 22 Д.Луп'як, який диференціює навчальні завдання залежно від індивідуальних особливостей дітей, їхніх нахилів та здібностей. Педагог створив гурток “Умілі руки”, до якого залучає дітей, що захоплюються технічною творчістю; створює невеличкі учнівські бригади на уроці, де більш сильні школярі допомагають своїм товаришам у вирішенні завдань, що потребують творчого підходу [3].

Сучасний дослідник проблеми творчого досвіду вчителя В.Проскурнін у своїх наукових роботах робить акцент на те, що основним у цьому процесі є принцип діагностичного визначення нахилів та здібностей старшокласників, який адекватний системам професійно-соціальних відносин типу “людина – техніка”, “людина – людина”, “людина – природа”, “людина – знакова система”, “людина – художній образ”, “людина – соціальні інститути суспільства”. Означений принцип передбачає реалізацію наступних науково-методичних положень:

1) рання діагностика в учнів загальноосвітніх шкіл професійних нахилів, здібностей та обдарованості, що дає змогу на оптимальному рівні реалізувати допрофільну та профільну освіту;

2) дослідження впливу соціально-економічних мотивів на формування в старшокласників мотивації до різних видів професійної діяльності, професійних нахилів;

3) систематичний психолого-педагогічний моніторинг якості формування в учнів загальноосвітньої школи компетентності в межах тієї чи іншої системи (“людина – техніка”, “людина – людина”, “людина – природа”, “людина – знакова система”, “людина – художній образ”, “людина – соціальні інститути суспільства”), що дає змогу коригувати в них сферу професійних нахилів, здібностей та обдарованості, формувати професійно-трудова мобільність.

Сучасна школа покликана забезпечити досягнення таких освітніх результатів, які б відповідали цілям розвитку особистості й сучасним вимогам суспільства. Школа має створити для учнів оптимальні умови для оволодіння технологіями життєтворчості, фахового вибору, самооцінки, самопрограмування, самоактуалізації, саморегуляції, самореалізації, самоконтролю, ефективною інтеграції в соціокультурний простір держави. І в першу чергу, це є основною задачею вчителя трудового навчання. У цьому сенсі метою освіти є формування рівня соціальної зрілості учнів, достатнього для забезпечення їхньої автономності, самостійності та компетентності в різних соціально обумовлених сферах діяльності.

Реалізація та розвиток функцій школи забезпечує кожному учневі можливість отримувати якісний соціалізуючий вплив:

1) профорієнтаційної роботи (формування професійно актуальної мотивації: актуальність професії в межах соціально-професійних систем “людина-об’єкт професійного впливу”, вплив педагогічного колективу, класного керівника та керівників школи на фаховий вибір);

2) допрофільного навчання (вибір учнями профільного навчання в старшій школі; тестування нахилів і здібностей, поглиблене навчання за вибором; навчальні курси за вибором);

3) профільного навчання (цілеспрямований розвиток професійно актуальних нахилів, здібностей; формування навичок пізнавальної діяльності; опанування інформаційних, комунікаційних технологій, поглиблене

вивчення професійно орієнтованих навчальних предметів залежно від типу соціально-професійної системи; поглиблений розвиток професійно-актуальної мотивації.

Формування й розвиток у людини творчих здібностей до праці є складним психолого-педагогічним та соціальним процесом, який на думку сучасної дослідниці О.Гришнєвої, складається з послідовних етапів, що характеризуються самостійними, але взаємопов'язаними завданнями, методами, технологіями, програмами їхнього виконання, а саме:

1) формування в кожного члена суспільства системи загальноосвітніх знань, трудових навичок і вмінь, прийомів креативної діяльності; на цьому етапі формуються фундаментальні знання, реалізується соціалізація особистості;

2) формування в кожної людини системи професійних знань, навичок і вмінь, досвіду творчої діяльності;

3) періодичне оновлення, поглиблення, розширення загальних і професійних знань, умінь та навичок, що забезпечують значне підвищення ефективності праці;

4) формування в кожного члена суспільства знань і вмінь, що забезпечують задоволення різноманітних інтелектуальних, соціальних та громадянських потреб людини, всебічний і гармонійний розвиток особистості, само-актуалізацію та самореалізацію особистості в інших сферах соціально-економічної діяльності [2].

Висновки .Історико-педагогічний аналіз дає змогу стверджувати, що власний творчий досвід учителя трудового навчання вітчизняної школи другої половини ХХ століття необхідно використовувати в сучасній навчально-виховній практиці, оскільки в той період створювались оптимальні умови для оволодіння старшокласниками майбутніх професійних вмінь та навичок. Визначено, що основними формами прояву творчих здібностей в учнів є творче самовідчуття, натхнення, пошук та експеримент. Саме людина, яка володіє творчими здібностями, здатна ставити й вирішувати важливі життєві питання.

Література

1. Бахмутова В.К., Лихолат О.В. Роль вчителя у визначенні та розвитку творчих здібностей на матеріалі декоративно-прикладного мистецтва // Проблеми трудової і професійної підготовки: Наук.-метод. зб / Кол. авт. // Заг. ред. М.Т.Малюта, В.В.Стешенко. – Слов'янськ: СДПІ, 2002.– Вип.6.– 152 с.
2. Гришнєва О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Т-во «Знання». КОО. 2001.– 254 с.
3. Гуревич Р. Трудове навчання і виховання – основа професійного самовизначення учнів // Рідна школа. – 2001. – № 5. – С.27-29.
4. Лиферов Л. А. О воспитании творческого отношения к труду // Школа и производство 1968.– № 5. – С.21-24.
5. Немов Р.С. Психология. В 3-х кн. Кн.1. – М., 1999.– 275 с.
6. Сидоренко В. Наукові основи професійного самовизначення школярів // Трудова підготовка в закладах освіти 2002. – № 2. – С.48-53.
7. Чепурна Н. Трудове навчання і виховання – основа формування особистості // Трудова підготовка в закладах освіти 2004. – № 4. – С.24-28.

Анотація

У статті розглядається проблема творчої особистості вчителя трудового навчання та його безпосередній вплив на розвиток творчих здібностей старшокласників при оволодінні конкретними професійними вміннями та навичками.

Аннотация

В статье рассматривается проблема творческой личности учителя трудового обучения и его непосредственное влияние на развитие творческих способностей старшеклассников при овладении конкретными профессиональными умениями и навыками.

© 2007

Романюк С.З.

ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ ОСВІТИ ЗАРУБІЖНИХ УКРАЇНЦІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ АНТОНІНИ ГОРОХОВИЧ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Цивілізаційні процеси, які на сучасному етапі розвитку людства набули глобальних масштабів і охопили всі сфери суспільного життя, особливо гостро поставили проблему плекання рідного слова, утвердження, збереження та примноження національних традицій як засобу етнокультурної ідентифікації. Як відомо, людство у своєму розвитку пройшло низку форм об'єднання в етнічні спільноти: рід, плем'я, народність, нація. На кожному з цих етапів мова забезпечувала цілісність спільноти, була засобом передавання досвіду в пізнанні світу, ставала одним із основних об'єднуючих факторів при творенні спільноти вищого рівня.

Водночас мова є тим чинником, який забезпечує єдність етносу, розчленованого державними кордонами, розділеного просторами, розмежованого соціальними, політичними та релігійними чинниками.